

Ekspertter på incest

Å bli utsatt for seksuelle overgrep av en du kjenner

BARNEOMBUDET

Barneombudets møte med eks

Barn er eksperter på å være barn, og barn med spesielle erfaringer, er eksperter på nettopp disse erfaringene. Vi voksne kan lære og prøve å forstå, men uten tilsvarende erfaringer vil vi aldri kunne bli eksperter på nettopp dette.

I denne rapporten møter vi jenter som er eksperter på det å bli utsatt for incest. I ett og et halvt år har Barneombudet hatt jevnlig møter med disse jentene og i like lang tid har jentene delt sine erfaringer med oss. De har fortalt om fortielse, reaksjoner på overgrepene, familier i krise, og en kunnskapsløs skole og et offentlig hjelpeapparat som ikke klarer å møte jentene på deres premisser.

Kunnskap gir grunnlag for endring og endring må til for å etablere et hjelpeapparat som kommer incestutsatte barn i møte. Første bud er at vi voksne tør å snakke med barn om vonde erfaringer, og at vi tør å lytte til det de forteller. Bare sånn kan vi få førstehåndskunnskap om hvilke endringer som må til.

spertene

En stor takk til jentene i ekspertgruppen. I møtene med oss har de vært både rause og modige.

Barneombudet vil jobbe for at ekspertgruppens erfaringer og råd blir hørt inn i maktens korridorer, hos politikere og byråkrater med beslutningsmyndighet. Samtidig er det viktig at råd og erfaringer når alle som møter og jobber med barn. Denne rapporten er et bidrag i den retning.

Reidar Hjermann.

Bakgrunn

Barneombudet etablerte den 22. januar 2009 en ekspertgruppe bestående av åtte jenter utsatt for incest. Jentene var da i alderen 15 – 18 år. Gruppen ble rekruttert gjennom direkte møte med Barneombudet, og fra Støttesenter mot Incest i Oslo (SMI Oslo).

I denne rapporten forstås incest som seksuelle overgrep begått av en du kjenner. Rapporten er utarbeidet i dialog med ekspertgruppen.

Barnekonvensjon artikkel 34 - Vern mot seksuell utnyttning

Partene påtar seg å beskytte barnet mot alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk.

Barneombudets hovedoppgave er å fremme og ivareta barns interesser overfor det offentlige og private, og følge med i utviklingen av barns oppvekstkår. Ombudet er et talerør for barn og opptatt av at barn får si sine meninger og at de blir hørt i saker som angår dem.

Målsetting

Barnekonvensjon artikkel 12 sier at barn har rett til å bli hørt i saker som angår dem og at barns meninger skal tillegges vekt.

Barneombudet opprettet en ekspertgruppe med jenter utsatt for incest for at barn med denne type erfaringer skal bli hørt, og at deres meninger og erfaringer skal tas i betraktning når politikere og andre tar beslutninger som angår denne gruppen barn. Ekspertgruppen har gitt Barneombudet råd om hvordan samfunnet kan hjelpe og ta vare på barn og unge som har levd med incest.

Artikkel 12 - medvirkning

Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

Aktivitet

Ekspertgruppen har ca. hver 6. uke hatt møter med barneombud Reidar Hjermand og en rådgiver ved Ombudets kontor. Jentene har selv vært med å utforme tema for møtene. En representant fra SMI Oslo har deltatt på møtene for å sikre ivaretagelse av jentene ved eventuelt behov for oppfølging.

Gruppens rolle har vært ekspertrollen. Det betyr at jentene har delt sine erfaringer og kommet med synspunkter, meninger og råd. Ekspertgruppen har selv bestemt om og hvordan de vil dele sine erfaringer. Møtene har ikke hatt et terapeutisk preg.

Ekspertgruppen har i tillegg til de ordinære møtene deltatt på følgende:

- **3. juni 2009: Møte med kunnskapsministeren**
I juni 2009 møtte ekspertgruppen kunnskapsminister Bård Vegar Solhjell. Jentene har mange erfaringer og synspunkter på hvordan skolen bedre kan ivareta barn som har opplevd incest eller andre seksuelle overgrep. Ett av rådene Kunnskapsministeren fikk, var at barn må lære om seksuelle overgrep allerede i barnehagen og barneskolen. I tillegg formidlet jentene at lærerne må få økt kompetanse om seksuelle overgrep.

Kunnskapsministeren ville på bakgrunn av dette møtet se på muligheten for å styrke

kunnskapen om incest og seksuelle overgrep i lærerutdanningen. Han ville vurdere om seksualitet og seksuelle overgrep burde innføres i undervisningen mye tidligere, kanskje allerede i barnehagen. I tillegg ville han se nærmere på mulighetene for å styrke skolehelsetjenesten, selv om tjenesten ikke tilhørte hans departement.

- **12. og 13. oktober 2009: Barnehøringen**
Barnehøringen - høring om barns oppvekst i Norge ble gjennomført i oktober 2009. Til sammen deltok 80 barn med ulike livserfaringer, deriblant fire jenter fra ekspertgruppen. Bakgrunnen for besøket var Norges fjerde rapport til FNs barnerettskomité om tilstanden for barns rettigheter i Norge. En representant fra FNs barnerettskomité var til stede på høringen.

Barna fikk mulighet til å fortelle om sine liv og gi synspunkter og innspill om blant annet vold og seksuelle overgrep. Visuelt ble budskapet fra jentene formidlet på en plakat med temaet "angst og skyldfølelse". Innspillene ble et grunnlag for FNs barnerettskomité for å kreve handling av norske myndigheter i forbindelse med rapportering til FN om hvordan Norge følger opp barnekonvensjonen.

- **15. oktober 2009: Audiens på Slottet**

I oktober 2009 var ekspertgruppen sammen med Barneombudet i audiens hos Kongen og Dronningen på Slottet. Bakgrunnen for invitasjon var Barnekonvensjonens 20 års jubileum. I sin nyttårstale sa kongen blant annet følgende:

"Jeg tror det er mange grupper i vårt samfunn som føler at de ikke blir hørt. Det er et felles ansvar at også de mest forsvarsløse kommer til orde. For meg har barns oppvekstforhold vært en hjertesak de siste årene. Vi har nylig markert at Barnekonvensjonen er 20 år. I en så opplyst verden skulle man tro at barns rettigheter er en selvfølge, men slik er det nødvendigvis ikke. Vi kan ikke slå oss til ro før alle barn

"De var kjempekoselige,"
sa en av ekspertene etter møtet.

"Det var et veldig bra møte. Her tror jeg både kongeparet, barna og jeg lærte noe nytt. Og det er bra,"
sa barneombud Reidar Hjermann rett etter møtet.

får en trygg og god oppvekst i en hverdag der de kan være seg selv og delta med hele seg. Selv verdens beste land er ikke verdens beste for barn som lever i redsel og utrygghet. At barn utsettes for overgrep, er ikke en sak som hører privatlivet til. Alle har vi et ansvar for å si ifra når urett begås."

Kongeparet viste stor interesse og engasjement, og for jentene ble audiensen en positiv opplevelse og et minne for livet.

- **22. oktober 2009: 20-års markering av barnekonvensjonen**

Den 22. oktober 2009 deltok ekspertgruppen på 20-års markering av barnekonvensjonen. I markeringen ble det lagt vekt på betydningen av å høre barn og unge, tale barnas sak og sikre deres rettigheter i alle lag av samfunnet. Barneombudet var ansvarlig for jubileet som ble feiret i Gamle Festsal ved Universitetet i Oslo. Tilstede var både Kongen og Dronningen og Barne-, likestillings- og inkluderingsministeren. De fikk en dag med faglig innhold og musikalske innslag.

- **Oktober 2009: Artikkel i Magasinet i Dagbladet**

I oktober 2009 fikk flere av jentene anledning til å fortelle anonymiserte versjoner av sine historier via Magasinet til Dagbladet.

- **11. januar 2010: Møte med politiet**

Ekspertgruppen møtte representanter fra politiet den 11. januar på Barneombudets kontor.

- **15. februar 2010: Besøk på Barnehuset Oslo**

Den 15. februar var ekspertgruppen på besøk ved Barnehuset Oslo. I tillegg til møtet med ansatte ved Barnehuset, fikk jentene også møte to personer fra politiet som gjennomfører dommeravhør. Det ble et konstruktivt møte med informasjon om Barnehusets funksjon, spørsmål og råd fra ekspertgruppen. Informasjon om Barnehuset og ekspertgruppens råd er oppsummert senere i rapporten.

- **26. april 2010: Ekspertgruppen har invitert justisministeren**

Den 26. april har ekspertgruppen og Barneombudet invitert justisminister Knut Storberget til et møte. Da justisministeren er forhindret fra å komme, vil statssekretær Astri Aas-Hansen møte istedenfor.

Ekspertgruppens erfaringer

”Å ikke snakke om det ”

Et aktuelt spørsmål er hvorfor barn som utsettes for overgrep, lar være å fortelle det til andre. Jentene undret selv på hvorfor det var sånn. Noe av svaret kan ligge i at de på ulike måter følte de at de ble manipulert. Som barn fikk de en forståelse av at dette var noe som ikke skulle snakkes om.

En jente skjønnte at det pappa gjorde var galt, men hun var opptatt av at familien måtte beskyttes. Men da hun ble tenåring orket hun ikke mer, og sa ifra til en eldre søster som tok affære.

”Den første jeg betrodde meg til var søsteren min. Vi begynte begge å grine, også stakk vi til en bekjent.”

En annen jente forteller at hun også følte behov for å beskytte overgriperen. Alt var heller ikke sort/hvitt. Overgriperen, som var pappaen hennes, hadde god råd og kompenserte med dyre presanger og spennende opplevelser.

Jentene formidler også frykt for hva som kunne skje hvis de fortalte om overgrepene.

Betroelser

Nesten halvparten av jentene fortalte første gang om overgrepet til ei venninne på samme alder. Kun én av jentene fortalte første gang om overgrepet til en voksen. Dette var en politimann. Ekspertgruppen er derfor enige om at barn tidlig må opplæres til å skille mellom hva som er gode og dårlige hemmeligheter/betroelser. De dårlige

”Mamma spurte meg om det var noe som ikke var greit hos pappa. Da klikka det for meg – ”Hvordan kan du tro slik om pappa, han er jo pappaen min!” jeg har mange ganger i ettertid lurt på hva som foregikk i hodet mitt når mor spurte om hva som skjedde.”

hemmeligheter/betroelser må de vite at de skal fortelle videre til en voksen person.

Familien

Barn har rett til beskyttelse og omsorg. Etter at overgrepet er avdekket, går det dårlig med mange av familiene.

Forholdet til mor

Flere av jentene har et godt forhold til sine mødre, mens noen sliter med relasjonen. De har opplevd at mødrene ikke har trodd dem når de har fortalt om overgrepet og følt seg avvist. Der hvor mødrene har trodd dem, har forholdet ofte blitt bedre. Døtrene til mødre som har fått oppfølging og kunnskap om incest, forteller at de har fått et bedre forhold til sine mødre, og at mødrene har vært til stor hjelp.

Forhold til overgriper

De fleste av jentene har anmeldt sine overgripere, og overgriperne har blitt straffet. En av jentene er usikker på om hun vil anmelde, da hun er redd for represalier. Hun har opplevd både psykisk og fysisk mishandling, i tillegg til seksuelle overgrep. En annen jente angres på anmeldelsen. Overgriperen sitter i fengsel, men bekjente av ham truer henne. Hun bruker i dag voldsalarm, og blir fulgt av en voksen når hun beveger seg utendørs.

”Jeg møter jevnlig min overgriper fordi han har samvær med mine yngre søsken. Det er også mistanke om at de misbrukes. Men nå er alle advokater i fylket opptatt med ”lommemannen¹”, og de har derfor ikke tid til å ta nye saker”.

”Jeg trodde at mor ikke brydde seg om meg, og det jeg hadde opplevd, før jeg fikk hjelp og oppfølging. Det var bare kaos hjemme hos oss og jeg stakk mye av”.

Jentene ønsker at overgripere skal få lenger straff. Spørsmål om kjemisk kastrering ble inngående drøftet. Det kom frem både fordeler og ulemper, men de skulle ønske at det ble vedtatt kjemisk kastrering av overgripere i Norge.

¹*Lommemannen» er politiets og mediens kallenavn på en mann som siden midten av 1970-tallet og frem til 2006 skal ha begått bortimot et par hundre seksuelle overgrep mot mindreårige gutter. I 2008 siktet politiet en mann og saken hans kom opp i 2009.*

De mente at dette ville gjøre at den seksuelle lysten forsvinner og at kjemisk kastrering derfor ville hindre overgriperne i å begå overgrep mot andre barn. Kjemisk kastrering er innført i Danmark. I Norge er det frivillig.

Flere av jentene møter sine overgripere på gaten, i sosiale sammenhenger eller når far skal ha samvær med yngre søsken. Dette opplevs som en tilleggsbelastning.

Reaksjoner i ettertid

Jentene har forskjellige reaksjoner i etterkant av overgrepene. På en eller annen måte opplever alle at de sliter.

Noen av de vanligste reaksjoner er;

- Søvnvansker
- Konsentrasjonsvansker
- Redd for å være alene
- Gjennomlevelse av det som skjedde
- Angst/ ulike redsler
- Skepsis til andre/ stor brist i tillit til andre mennesker

"Det var en stor lettelse når familien min flyttet til et nytt hus og byttet ut alle møblene".

“Den dagen jeg fortalte om overgrepet, var jeg hjemme fra skolen. Etter den dagen har jeg alltid forsøkt å komme meg på skolen, bortsett fra den dagen det var rettssak. Men moren min ble sykemeldt i to år etter at hun fikk vite om det”.

Dette kan utvikles til en posttraumatisk stresslidelse og kontinuerlig beredskap mot fare. Barnets personlige sårbarhet, og omgivelsene rundt sine reaksjoner og muligheter/evner til å hjelpe og støtte vil påvirke reaksjonene.

Det er viktig å huske på at barn og unge er forskjellige. Jentene har forskjellige erfaringer, ulik støtte rundt seg, og reagerer derfor også forskjellig på traumatiske opplevelser.

Mange av jentene opplever at de har mye sinne. De kan reagere på en kommentar som for andre kan være en bagatell. Eller de kan reagere med psykisk ubehag på utseendet til personer de møter fordi disse personene minner om, eller oppfører seg som, overgriperen.

Dårlig nattesøvn er et problem mange av jentene sliter med. Innsøvnings situasjonen kan oppleves som fæl. Ofte har de mareritt om natten, og de opplever derfor at de sover bedre på dagtid. Søvnproblemene kan vare over flere døgn. Det innebærer at de blir konstant slitne.

En jente fortalte at hun alltid, for sikkerhets skyld, sov med kniv på rommet. Forsømt søvn tas igjen på kveldstid og i tillegg på dagtid i helgene. Dårlig søvn går utover konsentrasjon, og de fleste sliter i forhold til skolen.

For å ha kontroll, forteller noen av jentene at de må ha et bestemt leggerituale for å få sove. Rommet må for eksempel være ryddig: Noen har bestemte meninger om hvordan ting må være organisert, eksempelvis hvor og hvordan tingene skal være plassert. Andre må ha døren åpen for å kunne høre at familiemedlemmene sover og puster.

Å bo i samme hus som overgrepet fant sted oppleves som en belastning. Særlig oppleves de ille å sove i sengen der overgrepene fant sted.

Ekspertgruppens råd

Forebygging av seksuelle overgrep i småbarnsalder

Flere av jentene forteller at de som barn ikke var klar over at de ble utsatt for noe ulovlig. De hadde ingen kjennskap til hva som var normalt. Barneombudet spurte dem derfor om det burde vært tilrettelagt informasjon om seksualitet og hva som er gode og dårlige berøringer allerede i barnehage og småskole. Jentene er enige i dette. Deres forslag er å ta det opp på en pedagogisk måte, noe lignede programmene med Trond Viggo og Flode² som handlet om barn og tenner.

Informasjon og oppfølging når overgrep avdekkes

Når overgrep avdekkes er det i ettertid lang saksbehandlingstid både i barnevern og i rettsvesenet. Barnet får lite eller ingen informasjon. Alle jentene har opplevd mye ventetid og lite informasjon om hva og når ting skulle skje.

”Jeg måtte bo åtte måneder i beredskapshjem uten at jeg eller beredskapshjemmet fikk vite hvorfor. Det var spesielt, for normal tid i beredskapshjem er tre måneder”.

²Barne-TV program med Trond-Viggo Torgersen og kosedyret Flode

Generelle råd

- a. Barn og ungdom må slippe å fortelle sin historie flere ganger
- b. Noen må ivareta og koordinere hele prosessen fra avhør, til oppfølging og behandling
- c. Barn må få informasjon, tilpasset alder, om hva som til enhver tid skal skje:
 - 1 Hva som skjer med overgriper? Må de ha samvær med overgriper etter at de har fortalt historien sin?
 - 2 Barnevernets rolle i slike saker: Hvordan kan barnevernet hjelpe?
- d. Familien må bli ivaretatt og få nødvendig informasjon og oppfølging
- e. Familiemedlemmer og andre fagpersoner behøver ikke å få vite alle detaljer om hva som har skjedd
- f. Hvis det er lang ventetid til BUP/psykolog må det avklares hvem barnet kan snakke med i mellomtiden

Familien

Det er viktig at familiemedlemmene får hjelp til å fungere sammen igjen etter at overgrepet er avdekket. Omsorgspersoner som skal ivareta sine barn etter overgrep må få en forståelse av det som har skjedd, og vite hvordan overgrep kan virke inn på et barn. Søskene må få nødvendig informasjon tilpasset deres alder. Barns reaksjoner på overgrep er forskjellige, selv om det er mange fellestrekk. Det er derfor nødvendig med:

- Informasjon til den det gjelder og familien om hva som er alminnelige reaksjoner hos barn som har opplevd overgrep.
- Familien må få kunnskap om incest og reaksjoner som følge av overgrep.
- Hjelp til å gjenopprette relasjonene i familien for eksempel ved at familien tilbys samtalerterapi eller lignende.

Barnehagen og skole

Ekspertgruppen mener at barn allerede i barnehagen må lære om seksualitet, gode og dårlige berøringer og om "hemmeligheter" som bør snakkes om. Undervisningen bør tilpasses de ulike alderstrinn og tas opp på en pedagogisk måte, som for eksempel Trond Viggo og Flode når de presenterte tannhelse. Temaet bør gå som en "rød tråd" gjennom hele barnehage- og skolealder. Det vil kunne gjøre barn mer kompetente til å forstå at de blir utsatt for noe som er galt. Samtidig vil andre barn være bedre rustet til å hjelpe hvis de får en betrousel fra en venn som har det vanskelig eller blir utsatt for seksuelle overgrep.

Det er barnevernets oppgave å avdekke seksuelle overgrep, men de ansatte i barnehagen og skolen må ha kompetanse om seksuelle overgrep så de kan melde fra om sin bekymring til barnevernet.

Ekspertgruppens råd til barnehagen

- Barn bør lære om seksualitet tilpasset deres alder
- Snakke om gode og dårlige berøringer
- Ta opp gode og dårlige hemmeligheter
- Vite at de kan fortelle dårlige hemmeligheter videre til en voksen
- Lære å sette egne grenser

Skolen

Skolen blir fremhevet som en viktig arena for å kunne avdekke seksuelle overgrep. Ekspertgruppen mener at lærere og andre ansatte i skolen har for lite kunnskap om seksuelle overgrep og om hvilke praktiske konsekvenser dette kan få for elevene i skolehverdagen.

Ekspertgruppen forteller at lærere og annet skolepersonell har en mye høyere toleranse for omsorgssvikt, vold og overgrep i innvanderfamilier enn i etnisk norske familier. Dette er ikke i tråd med FNs barnekonvensjon artikkel 2 om at barn skal behandles likt uavhengig av blant annet barnets og foreldrenes rase, farge, språk, religion og opprinnelse.

Søvnproblemer kan som tidligere nevnt føre til fravær og konsentrasjonsproblemer på skolen. Ei jente forteller at hun vandrer oppe om natten, og en annen forteller at hun har gått på sovemedisiner siden hun var 11 år. De har dårlig nattesøvn fordi de er redde og engstelige, og

ofte har mareritt når de sover. Jentene forteller at de derfor ofte blir sett på som problembarn i skolen, eller det helt motsatte - at de sitter helt stille i klasserommet og gjør ingenting ut av seg.

Flere av gruppens medlemmer har fått spydige kommentarer både fra lærere og medelever fordi de har vært trette og hatt dårlig konsentrasjonsevne. Dette har de tatt seg nær av, og medelever har igjen beskyldt dem for å være hårsåre.

Å bli tatt på av fremmede oppleves av alle jentene som ubehagelig. Lærere og andre ansatte i skolen bør respektere elever som sier at de ikke ønsker å bli tatt på. Mange opplever det ubehagelig når lærere bøyer seg over dem bakfra for å gi veiledning og hjelp.

En annen negativ opplevelse har vært når ansatte i skolen spøker eller forteller vitser som handler om seksuelle overgrep eller incest.

På skolen er en del av undervisningen å se på film og video. Det er obligatorisk å være tilstede. Jentene forteller at de kan få "flashback" når de ser en film som gir dem assosiasjoner til overgrep. Filmer som "Albertine" og "Ikke uten min datter" har ført til sterke reaksjoner hos mange av jentene. De ønsker derfor at lærerne tar hensyn til dette. Elever bør generelt sett lyttes til, deres synspunkter må tas på alvor og de må slippe å se filmer som fremkaller vonde minner.

Det samme gjelder stiloppgaver som handler om å skrive om livet sitt. Ikke alle elever har hatt et liv og en oppvekst de klarer å fortelle om. Lærerne bør gi noen alternativer når de gir stiloppgaver.

I noe undervisning som for eksempel rettslære, ønsker jentene at "rettssak om incest eller seksuelle overgrep" utgår. Alternativt at lærerne informerer i forkant, og sender ut et skjema hvor elevene kan krysse av på temaer de ikke ønsker skal belyses i undervisningen.

Generelt sett ønsker jentene at lærerne tar mer hensyn i undervisningssammenheng. Samtidig ønsker de heller ingen særbehandling i forhold til faglige forventninger, orden og oppførsel. De vil bli behandlet på lik linje med andre elever og bli irettesatt når de fortjener det.

Undervisning om temaet i skolen

Ekspertgruppen er enige om at barn bør lære om seksualitet og seksuelle overgrep på et tidligere tidspunkt. Mange av jentene skjønnte først at det som skjedde med dem var helt feil i forbindelse med seksualundervisning på ungdomsskolen.

Ekspertgruppens råd til skolen:

- Seksuelle overgrep (herunder incest) må inngå i lærerutdanningen.
- Barn bør lære om seksualitet og seksuelle overgrep allerede i barneskolen

- Barn må få vite hvor de kan henvende seg for å få hjelp
- Lærerne og andre ansatte i skolen må få kunnskap om seksuelle overgrep og hvilke praktiske konsekvenser dette får for elevene i skolehverdagen
- Lærere og annet skolepersonell må gripe inn når det er bekymring for barn i familier med annen etnisk bakgrunn enn norsk
- Skolen må legge til rette for at enkelte kan få fritak fra å se obligatoriske filmer som omhandler vanskelige og følsomme tema
- Det bør gis alternativer til personlige stiloppgaver som handler om "å fortelle om livet sitt"
- Lærerne må informere elevene i forkant når de bruker eksempler i opplæringen som handler om overgrep. Det går an å sende ut et skjema hvor elevene kan krysse av på temaer de ikke ønsker skal omtales, eller krysse av på at de ikke ønsker å være til stede hvis læreren vil bruke eksempler i undervisningssammenheng.
- Ansatte i skolen må unngå å spøke eller vitse med seksuelle overgrep og incest
- Elever som har vært utsatt som incest ønsker ingen særbehandling faglig eller når de har gjort noe galt

Barnevernet

Barneverntjenesten skal sikre at barn og unge får en trygg oppvekst. Det er barnevernets oppgave å ivareta de utsatte barna. Barnevernet har ved bekymring en plikt til å undersøke hvordan barnet har det, og hvis nødvendig sette i verk tiltak for å sikre barnet.

Erfaringene til jentene viser at det ikke er noe automatikk i at det blir oppnevnt verge når foreldre mister omsorgen. Ei jente fortalte at da hun ble tatt fra foreldrene som ni åring fikk hun ikke oppnevnt verge.

Jenter som har bodd i barnevernssituasjoner forteller at kunnskapen om incest er veldig

varierende hos de ansatte. De ansatte kunne være hvem som helst, snekkere og andre som ikke har “noe peiling” på barn og unge. Ei jente opplevde å møte en lærer fra skolen som hadde ekstravakt på institusjonen.

Flere forteller at voksne ofte er redde for å snakke om seksuelle overgrep. Noen har opplevd at barnevernansatte blir tause når temaet kommer opp. De har blitt henvist til interesseorganisasjoner som BRIS eller SMI Oslo.

Ekspertgruppens råd til barnevernet

- Barnevernet må møte barn og unge i forhold til deres alder
- Hvis mulig, slippe å bytte saksbehandler.
- Saksbehandler må tørre å spørre og snakke om seksuelle overgrep
- Barn må få nødvendig informasjon om hva som kommer til å skje med dem og familien
- Barnevernsinstitusjoner må ha nødvendig kunnskap om incest
- Ikke snakke til ungdom som om de var et barn
- Det må oppnevnes verge når foreldre mister omsorgen, selv om barna flyttes til barnevernsinstitusjon eller fosterhjem

Helsetjenesten

Legevakten

De fleste jentene hadde vært på legevakten i forbindelse med å ha vært utsatt for incest. Erfaringene derfra var forskjellige. En jente opplevde å bli innlagt med smerter de trodde var ribbeinsbrudd. Etter innleggelsen fant de ut at det var et angstanfall, og hun ble sendt hjem uten ytterligere oppfølging.

Ekspertgruppens råd til legevakten

- Legevakten må ha kompetanse om barn som har vært utsatt for incest og seksuelle overgrep
- De må ikke avvises eller bli overlatt til seg selv, men få nødvendig hjelp og oppfølging

”Jeg opplevde å bli avvist to ganger etter å ha oppsøkt legevakten. Første gang gikk jeg dit fordi jeg hadde blitt utsatt for overgrep og fordi jeg hadde suicidale tanker. De kunne ikke hjelpe meg og henviste meg til krisesenteret. På krisesenteret ble jeg avvist igjen fordi jeg ikke levde med vold der og da. Så da gikk jeg til politiet, og de greide å få meg innlagt på krisesenteret.”

Skolehelsetjenesten

Ekspertgruppens råd

- Skolehelsetjenesten må være tilgjengelig på skolen
- Barn må vite når helsepersonell er tilstede og hva de kan hjelpe dem med

Tannhelsetjenesten

Tannhelsetjenesten har en unik mulighet til å avdekke omsorgssvikt og overgrep mot barn fordi de har anledning til å se alle barn i forbindelse med tannlegekontroll- og behandling.

Det er ikke bare dårlig tannhelse som avdekkes hos tannlegen. Også seksuelle overgrep og vold kan oppdages. Mange av jentene kvier seg

for å oppsøke tannhelsetjenesten fordi de har traumatiske opplevelser i forhold til munnhulen.

De er enige med Barneombudet om at

- Retningslinjer, veiledere og rutiner med klare føringer om hva tannhelsetjenesten skal se etter, og hvordan de skal forholde seg og gå frem når de mistenker omsorgssvikt eller overgrep.
- Et forpliktet tverrfaglig samarbeid mellom kommunale tjenester
- Like tannhelsetilbud uavhengig av hvor man bor i landet
- Oppfølgingsrutiner når barn ikke møter til tannlegetime

Psykisk helsevern

Jentene har forskjellige erfaringer med BUP, og tilbudet beskrives som varierende.

Ei annen jente opplevde at hun ikke ble tatt alvorlig da hun fortalte om overgrepet, og at de som jobbet der snakket veldig barnslig til henne. Heller ikke overgriperen hennes ble trodd av terapeutene i psykisk helsevern for voksne da han innrømmet at han forgrep seg på henne. De mente det bare var fantasier.

Overføring til psykisk helsevern for voksne må planlegges og alle parter må få nødvendig informasjon. Et medlem i ekspertgruppen fortalte at hun var veldig glad for å ha blitt overført fra psykisk helsevern for barn og unge til psykisk helsevern for voksne. Først der fikk hun det hun beskriver som "ordentlig" hjelp.

Ekspertgruppens råd til psykisk helsevern

- Ta oss på alvor
- Ikke behandle oss som små barn når vi er tenåringer
- Lytte til det vi har å si
- Tør å snakke med oss om overgrepet
- Planlegge sammen med bruker overføring fra BUP til DPS

“Jeg opplevde at terapeuten på BUP ikke ville ta tak i incestproblematikken før min omsorgssituasjon var avklart. Så jeg oppsøkte støttesenteret mot incest i stedet, og der fikk jeg hjelp og oppfølging”.

Politi og domstol

Politiet

Jentene mener det er for lang ventetid hos politiet og for mange personer involvert i avhørene. En jente opplevde fra hun var ti år å bli avhørt av 11 forskjellige personer. Det var den politimannen som hadde vakt som foretok avhøret, og det var forskjellige personer fra gang til gang.

Når det avdekkes incest bør det være rutine at det kartlegges om de har søsken og om disse utsettes for overgrep. Per i dag er det ifølge jentene ingen rutiner på det.

Ekspertgruppen savnet informasjon blant annet om saksgang, hvorfor saker henlegges og hvorfor det tar så lang tid før det ble rettssak.

Ekspertgruppens råd til politiet

- Kompetanse om incest på alle kontorer som foretar avhør og skal følge opp anmeldelsen
- Ventetiden frem til avhør bør være så kort som mulig
- Det bør bestrebes å gjennomføre ett avhør
- Hvis flere avhør, må samme person som gjennomfører avhørene

- Informasjon til den som har vært utsatt for overgrep om hva som skal skje og hvordan saken følges opp
- Sørge for at barnet er ivaretatt
- Kartlegge om barnet har søsken og om disse blir ivaretatt og beskyttet mot overgrep

Domstolen

I rettssaken har jentene opplevd at det har kommet frem mange anklager mot dem fra overgriper. De skulle ønske de fikk lov til å forsvare seg, selv om det ikke har noe å si for straffeutmålingen.

Det er slitsomt å vente på rettssak. Alle har opplevd at det tar lang tid fra anmeldelse til rettssak.

”Det har tatt to år fra anmeldelse til rettssak. I tillegg ble saken min utsatt og etter domsavgjørelse anket. Det oppleves som om livet er satt på vent.”

Ekspertgruppens råd til domstolene

- Dommere må ha nødvendig kompetanse om incest og erfaring fra lignende saker.
- Kortere ventetid før rettsaken kommer opp
- Mulighet til å kommentere anklager som overgriperen kommer med
- Avhørene bør foretas på Barnhusene

Samarbeid og taushetsplikt

Ekspertgruppen forteller at de i møte med nye fagpersoner stadig må gjenta sin historie. Taushetsplikten blir ofte brukt som en begrunnelse. Jentene synes det er en belastning å fortelle om overgrepene gjentatte ganger og etterlyser et bedre samarbeid mellom tjenestene.

Individuell plan er en rettighet, et verktøy og en arbeidsmetode som innebærer at tjenestene samarbeider med brukeren om et helhetlig tilbud. Det er imidlertid ingen i ekspertgruppen som kjenner til at de har rett på en individuell plan.

”Selv om jeg var på 11 avhør hos politiet ga ikke politiet informasjon til institusjonen der jeg bodde. De begrunnet det med at det var så mange som jobbet der, og at politiet har taushetsplikt. Jeg måtte alltid oppsøke politiet, de kom aldri til institusjonen. Tenker også at det var viktig at barnvernet visste noe om det som hadde skjedd med meg. Har hatt 12 saksbehandlere i barnevernet så langt”

Barnehusene

Ved Barnehuset gjennomføres dommeravhør. Barnehusene skal legge til rette for en tverrfaglig samhandling med barnet i fokus. De er opptatt av at barna blir trygge, og at de sammen med familien blir ivaretatt. Barnehuset skal ikke overta ansvar fra andre faginstanser, men bidra til at samarbeidet mellom instansene blir bra og at de har nødvendig kompetanse.

Barnehusene er opprettet etter at ekspertgruppens medlemmer har fått behandlet sine saker i rettsvesenet. Etter et besøk i Barnehuset Oslo, formidlet jentene at Barnehuset ivaretok mye av det de savnet i møte med rettsvesenet.

Ekspertgruppens råd til Barnehusene:

- Viktig å komme til et sted med kompetanse, selv om det innebærer at de må reise langt
- Ønsker at Barnehusene skal ha døgn-åpent tilbud til barn og unge
- Barn og unge må kunne kontakte Barnehusene uten at det må foreligge en anmeldelse
- Barnehusene bør kunne kontaktes direkte av barn som utsettes for vold og overgrep, også anonymt hvis barnet ønsker det

- "Døds viktig" at foreldrene blir ivaretatt, så barna slipper å trøste og fortelle foreldrene alt fra avhøret etterpå
- Informasjon om Barnehuset må spres. Forslag: Informasjonstavle, brosjyrer, egen nettside, TV, lenke til andres nettsider for eksempel: Barneombudet, BRIS, SMI Oslo
- Bra at Barnehuset koordinerer tiltak rundt barn og at barnevernsansatte skolerer
- Barn bør få tilbud om en akutt innleggelse for å roe seg ned etter å ha fortalt hjelpeapparatet om overgrep
- Viktig å kunne vite hva man kan gjøre hvis minnene blir sterke og strømmer på. Hvem kan de snakke med?

BARNEOMBUDET

ISBN 978-82-7987-020-3 (trykk) ISBN 978-82-7987-021-0 (pdf)

Design og trykk: Sandnes Media AS

Bilder: Colourbox

Utgitt 2010